

Pohjolan taruja

WSOY

JUMALAT, SANKARIT JA
MYTTISET OLENNOT

JENNA KOSTET • KAROLIINA SUONIEMI • ANNIINA LIUS

Kirjan kirjoittamista ovat tukeneet
WSOY:n kirjallisuussäätiö,
Suomen tietokirjailijat ry
sekä Taiteen edistämiskeskus.

Ensimmäinen painos

Teksti © Jenna Kostet, Karoliina Suoniemi ja WSOY 2025

Kuvat © Anniina Lius ja WSOY 2025

Graafinen suunnittelu: Kaisu Sandberg

Werner Söderström Osakeyhtiö

Lönnotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

ISBN 978-951-0-50835-0

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuutta koskevat tiedustelut:

tuotevastuu@wsoy.fi

JENNA KOSTET & KAROLIINA SUONIEMI
KUVITTANUT ANNIINA LIUS

Pohjolan taruja

JUMALAT, SANKARIT JA
MYTTISET OLENNOT

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

SISÄLLYS

Pohjolan ihmeellisiä taruja	8
Suomalainen ja karjalainen mytologia	11
Kansalliseepoksen synty	12
Suuret runonlaulajat	13
Keitä viikingit olivat ja miten nämä tarinat syntyivät?	14
Viikinkien valtakausi	16
VANHAT JUMALAT JA OLENNOT	18
Ukko Ylijumala	21
Jättiläiset	24
Tontut	28
Haltijat	30
Tapio ja Mielikki	33
Metsän väki	34
Hongotar ja karhu	39
Veden väki	40
Merihirviöt	42
KALEVALA	44
Maailman synty	46
Iso tammi	48
Väinölä	51
Väinämöinen	53
Joukahainen	57
Aino	59
Ilmarinen	61
Kullervo	67
Lemminkäinen	69
Neiti Marjatta	73
Pohjola	75
Pohjolan emäntä Louhi	77
Pohjolan väki	80

Pohjolan tyttäret	81
Tuonela	83
Tuonelan väki	84
Kalevalan eläimet	86
VIIKINGIT	88
Viikinkijumalien sukupuu	90
Maaailman synty	92
Yggdrasil	96
Odin	99
Thor	105
Tyr	109
Heimdall	111
Valhalla	113
Frigg	115
Loki	117
Balder	121
Freija	125
Freyr	129
Idun	130
Skadi	131
Njord	132
Ägir ja Ran	133
Jättiläiset	134
Valkyriat	136
Nornat	137
Helheim ja Hel	138
Kääpiöt ja haltijat	140
Ragnarök, maailman loppu	142
Hakemisto	146
Lähteet	148

POHJOLAN IHMEELLISIÄ TARUJA

Oletko koskaan kuullut peikoista tai jättiläisistä? Entä oletko törmännyt uskomuksiin saunatonuista, lukenut tarinoita piilokansasta tai nähnyt elokuvia ukkosenjumala Thorista? Nämä kaikki ovat jälkiä ikivanhoista pohjoismaisista ja itämerensuomalaisista uskomuksista, myyteistä ja kulttuureista.

Suomessa, Karjalassa, Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Islannissa on nimittäin jo muinaisina aikoina kerrottu tarinoita ihmeellisistä ja voimalisista jumalista, kujeilevista haltijaolennoista, pelottavista ja väkivahvoista jättiläisistä sekä tuonpuoleisen synkstä väestä. Jumalat, sankarit ja mytologiset olennot vaikuttivat ihmisten elämään: heihin uskottiin, heitä rukoiltiin ja heistä kerrottiin tarinoita iltanuotiolla. Ihmiset eivät ajatelleet näiden tarinoiden olevan muusta elämästä erillistä uskontoa, vaan ne olivat osa jokapäiväistä arkea ja juhlaa, kaikkien ihmisten tavallista elämää.

Ajan kuluessa uskomukset muuttivat muotoaan, mutta ne jättivät jälkensä pohjoisten kansojen kulttuuriin ja perinteeseen. Kun ihmiset muuttivat paikkakunnalta toiselle ja tutustuivat uusiin ihmisiin, myös tarinat kulkivat heidän mukanaan. Jumalia, haltijoita ja erilaisia olentoja saatettiin kutsua eri paikoissa eri nimillä, mutta usein niiden merkitys oli kuitenkin sama: myyttisiltä olennoilta rukoiltiin esimerkiksi terveyttä, onnea, vaurautta tai vaikkapa hyvää kalansaalista. Toisaalta samalla nimellä kutsuttu olento saattoi toisella paikkakunnalla olla aivan erilainen. Siksi tässäkin kirjassa esitellyt tarinat ovat vain yksi versio Pohjolan kiehtovasta perinteestä.

Myyttisiä tarinoita ja salaperäisiä uskomuksia ei ennen vanhaan kirjoitettu muistiin, vaan ne kulkivat ihmiseltä toiselle suullisena perimätietona: tarinat opittiin vanhemmilta tai ystäviltä ja naapureilta. Vasta paljon myöhemmin nuo tarinat kerättiin talteen ja kirjoitettiin muistiin, ja silloin ne olivat jo varmasti osin muuttaneet muotoaan. Pikkuhiljaa käsitykset jumalista ja muista olennoista muuttuivat, kun kristinusko vei tilaa muinaisilta jumalilta ja ihmiset alkoivat luottaa tieteeseen tarinoiden sijaan.

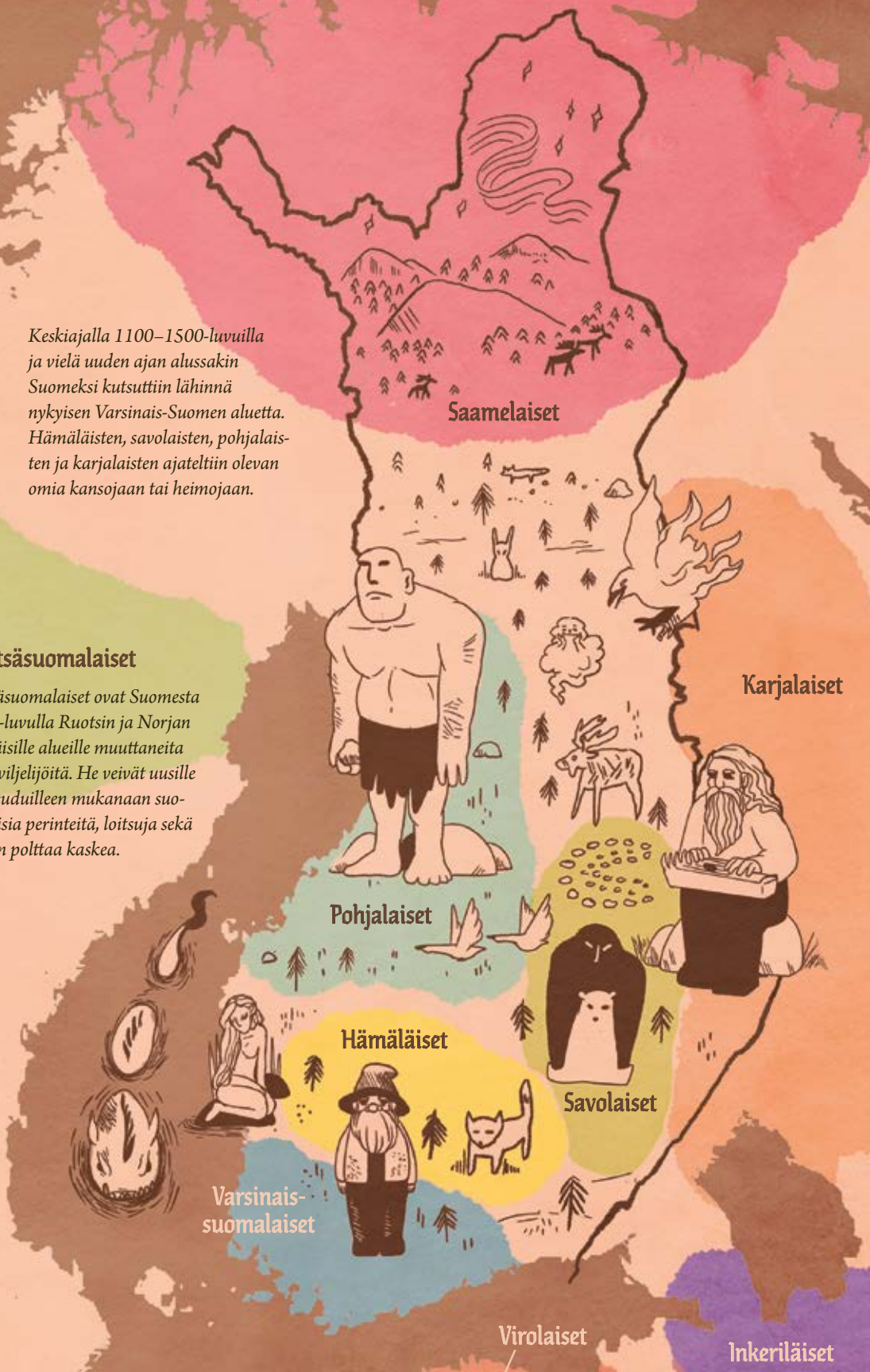
Tämä kirja esittelee suomalaisia, karjalaisia ja skandinaavisia jumalia ja myyttisiä olentoja. Suomalaisen ja karjalaisen kulttuurin ajatellaan kuuluvan yhteiseen itämerensuomalaiseen kulttuuriperintöön. Itämerensuomalaisia kansoja on suomalaisten ja karjalaisten lisäksi myös lukuisia muita, ja näiden kansojen perinteet ja tarinat ovat joiltain osin hyvin samanlaisia kuin suomalaiset ja karjalaiset. Saamelaisten uskomuksia ei tässä kirjassa esitellä, koska kirjoittajat eivät ole itse saamelaisia tai saamen kulttuurien asiantuntijoita, mutta myös saamelainen kulttuuri ja uskomusperinne eli rikkaassa vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Skandinavian maissa puolestaan eli viikinkikulttuurin runsas tarinaperinne, joka oli erityisen vahvaa Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Islannissa, mutta vaikutti myös nykyisen Saksan alueella sekä osin varmasti itämerensuomalaisten kansojenkin parissa. Myyttien ja uskomusten muuttaminen alueelta toiselle kertoo siitä, että ihmiset ja heidän mukanaan erilaiset uskomukset ja tarinat ovat aina kulkeneet pitkiäkin matkoja ja sopeutuneet uusiin kulttuureihin.

Keskiajalla 1100–1500-luvuilla ja vielä uuden ajan alussakin Suomeksi kutsuttiin lähinnä nykyisen Varsinais-Suomen aluetta. Hämmäläisten, savolaisten, pohjalais-ten ja karjalaisten ajateltiin olevan omia kansojaan tai heimojaan.

Metsäsuomalaiset

Metsäsuomalaiset ovat Suomesta 1580-luvulla Ruotsin ja Norjan metsäisille alueille muuttaneita kaskiviljelijöitä. He veivät uusille kotiseuduilleen mukanaan suomalaisia perinteitä, loitsuja sekä taidon polttaa kaskea.

Saamelaiset

Karjalaiset

Pohjalaiset

Hämmäläiset

Savolaiset

Varsinais-suomalaiset

Virolaiset

Inkeriläiset

SUOMALAINEN JA KARJALAINEN MYTOLOGIA

Muinaiset suomalaiset ja karjalaiset elivät kiinteässä yhteydessä luonnon kanssa ja olivat siitä monin eri tavoin riippuvaisia. Jokaisella elollisella olennolla – ja jopa kivillä, paikoilla ja vesistöillä – oli oma jumala tai haltija, joka vartioi kotiaan ja omaisuuttaan. Sen vuoksi ympäröivän luonnon kanssa tuli elää tasapainossa, harmoniassa ja yhteisymmärryksessä.

Jumalista, haltijoista ja muista olennoista kerrottiin ikivanhalla runomitalla. Sillä tavoin kerrottuna tarinat oli helpompi muistaa, ja ne periytyivät laulajalta ja sukupolvelta toiselle. Monissa runoissa oli elämänohjeita, neuvoja ja varoituksia, ja sen vuoksi oli tärkeää, että myös tulevat sukupolvet saisivat osansa esi-isien viisauksista. Runojen avulla yritettiin selittää asioita, joita ei muutoin pystytty ymmärtämään, kuten sääilmiöitä. Toisinaan lausuttiin myös loitsuja, joiden avulla pyrittiin vaikuttamaan vaikkapa kala- tai metsästysonneen, houkuttelemaan mieluisa puoliso tai kiroamaan vastustaja.

1600-luvulla kirkko yritti kitkeä pakanallisia tapoja ja uskomuksia kansan keskuudesta, ja Suomeen levisi uusia aatteita luterilaisen opin myötä. Moni kansanruno ja uskomus sai kristillisen muodon, kun pakanallisena pidettyjä tapoja ei enää hyväksytty. Noina aikoina monet runot, loitsut ja kansantarinat katosivat Suomesta. Karjalassa, jonne kirkon vaikutus ei ulottunut, vanhat runot ja tavat säilyivät pidempään.

Nykyään Suomen alueella asuu ihmisiä, joilla on monenlaisia uskontoja ja uskomuksia. Monet muinaisten suomalaisten uskomuksista ovat säilyneet nykypäivään saakka, vaikka ne onkin sulautettu osaksi modernia kulttuuria.

KANSALLISEEPOKSEN SYNTY

1700- ja 1800-luvuilla Suomessa alettiin kerätä talteen kansanrunoutta ja runonlaulajien laulamia tarinoita. Runoja kerättiin enimmäkseen Karjalasta, sillä Suomesta vanhat runot olivat alkaneet kadota. Perinteentutkijoille Karjala oli tarinoiden aarreaitta, josta ammennettiin kertomuksia ja sankaritarinoita kuvaamaan myös muinaisen Suomen menneisyyttä.

Myös eräs perinteentutkija nimeltään **Elias Lönnrot** teki runonkeruumatkoja eri puolille Suomea ja Karjalaa. Hän kokosi kerätyistä ja itse sepittämistään runoista *Kalevalan*, jota ryhdyttiin kutsumaan Suomen kansalliseepokseksi. Nykyään ajatellaan, että *Kalevalasta* pitäisi puhua myös karjalaisena eikä pelkästään suomalaisena eepoksena, sillä niin suuri osa sen runoista kerättiin nykyisen Suomen rajojen ulkopuolelta.

Lönnrot teki *Kalevalasta* monta eri versiota, sillä hän halusi muokata ja kehittää *Kalevalaa* varten keräämiään ja keksimiään tarinoita. *Kalevala* ei siis ole alkuperäinen kertomus muinaisista jumalista ja sankareista, vaan Lönnrotin oma versio itämerensuomalaisella alueella kerrotuista tarinoista.

SUURET RUNONLAULAJAT

Karjalaiset runonlaulajat säilyttivät runoissaan Itämeren alueen muinaisten kansojen ainutlaatuisia tarinoita, joita ei menneinä aikoina pystytty tallentamaan kirjoitustaidon puutteen vuoksi. Heidän ansiostaan meillä on vielä tänäkin päivänä tietoa siitä, millaisiin asioihin esivanhempamme ovat uskoneet ja millaisia kertomuksia he ovat kertoneet toisilleen.

Runonlaulun taito periytyi usein suvussa isältä pojalle tai äidiltä tyttärelle. Myös tietäjät ja parantajat kantoivat mukanaan tarina- ja loitsuperinnettä, joka entisaikain yhteisössä saattoi olla arvokkaampaa kuin maallinen omaisuus. Runot ja loitsut näet pitivät sisällään sellaista tietoa, jonka uskottiin tuovan ihmiselle onnea, yltäkyläisyyttä, viisautta, valtaa ja myös vaurautta. Runoja laulettiin tietysti myös ajankuluksi ja viihdykkeeksi: monet runoista olivat pitkiä ja monimutkaisia, ja niiden parissa sai helposti kulumaan pimeän talvi-illan sähköttömässä mökissä.

Lönnrotin aikoihin suurin osa runonlaulajista eli Karjalassa. Tunnettuja runonlaulajia olivat muun muassa **Arhippa Perttunen**, **Larin Paraske**, **Pedri Shemeika** ja **Mateli Kuivalatar**, jolla oli runonlaulutaidon lisäksi myös tietäjän ja loitsijan kykyjä. Hänen kerrottiin pystyvän kesyttämään käärmeekin.

**Anto Kuutar kultiansa
Päivätär hopehiansa;
minä kullat kulmilleni
päälleni hyvät hopeat
kultana kumottamana
hopiana paistamahan.**

Mateli Kuivalatar SKVR VII 221b

KEITÄ VIIKINGIT OLIVAT JA MITEN NÄMÄ TARINAT SYNTYIVÄT?

Viikinkiaika tarkoittaa noin vuosien 800–1050 välistä aikaa. Viikingit asuttivat silloin nykyistä Ruotsia, Norjaa, Tanskaa ja Islantia, mutta heidän vaikutuksensa ulottui paljon kauemminkin. Kaikki Pohjolan asukkaat eivät olleet kuitenkaan viikinkejä, vaan suurin osa ihmisistä eleli rauhassa maata viljellen. Viikinki olikin oikeastaan kuin ammatti – osa ihmisistä lähti kauppa- ja ryöstöretkille, ja heitä alettiin kutsuttiin viikingeiksi. Viikingit eivät ainoastaan ryöstelleet, vaan he myivät orjia, kalaa, turkiksia ja meripihkaa ja ostivat vuorostaan mausteita, kankaita ja koruja.

Viikinkien matkat ulottuivat laajalle, ja mukana saattoi olla myös saamelaisia ja suomalaisia. Viikinkien kauppapaikalta Ruotsista on löytynyt Intiasta asti oleva Buddhan patsas. Tämä kertoo siitä, että jo muinaisina aikoina monenlaiset uskomukset, tarinat ja myytit kulkeutuivat maasta toiseen ja usein myös sekoittuivat ja muuttivat muotoaan sopeutuessaan uusiin kulttuureihin.

Tyr-jumalan riimu merkitsi voittoa taistelusta ja suojeli kantajaansa. Toinen suosittu, suojelusta tuova koru oli Thorin vasara. Sen muotoisia koruja on löydetty myös Suomesta.

VIIKINKIEN RIIMUT

Riimukirjaimet ovat Pohjolan vanhimpia kirjoitusmerkkejä. Ne kaiverrettiin tai piirrettiin puuhun tai luuhun tai hakattiin kiveen. Viikingit kirjoittivat riimukirjaimilla arkisia viestejään, mutta niillä uskottiin olevan mystisen alkuperänsä vuoksi myös valtavia taikavoimia. Riimuilla saattoi parantaa tai voittaa vihollisen, mutta väärin käytettynä ne olivat todella vaarallisia. Riimujen mahti oli kaikissa niillä kirjoitetuissa sanoissa ja lauluissa sekä runoissa.

Riimukivet olivat isoja kiviä, joihin kaiverrettiin elämiä, erilaisia koristekuvia ja riimukirjaimia. Niissä kerrottiin kuolleesta merkkihenkilöstä tai jostakin merkittävästä tapahtumasta. Osaa riimukivistä ei ole vielä kukaan pystytty tulkitsemaan.

VIIKINKIEN JUMALTARUT

Myytit ja jumalat olivat jatkuvasti läsnä tuon ajan ihmisten arjessa. Uskontoa ei mielletty muusta elämästä erillisenä asiana, vaan se oli osana kaikkea. Jumalille uhrattiin ja heitä rukoiltiin arjen askareiden lomassa tai kun lähdettiin matkalle. Heidän kunniaukseen pidettiin suuria juhlia, ja heistä kerrottiin tarinoita iltaisin. Lapset kuuluivat pienestä pitäen noista ihmeellisistä olennoista. Jumalat, kuten vaikkapa äkkipikainen Thor tai viisas Odin, olivat heille yhtä luonnollinen osa maailmankaikkeutta kuin omat perheenjäsenet tai luonto.

Viikinkien taruista tiedämme erityisesti kahden teoksen ansiosta, jotka kirjoitettiin muistiin viikinkiaikana tai hieman sen jälkeen. Toinen on **Snorri Sturlusonin** noin vuonna 1220 kirjoittama *Proosa-Edda* ja toinen *Runo-Edda*, jonka tekijöitä ei tunneta. Arvellaan, että sen runot ovat peräisin noin 800–1000-luvuilta. Tässä kirjassa kerrotaan näitä tuhat vuotta vanhoja tarinoita.

Viikinkien Grönlanti

Erik Punainen perusti saagojen mukaan Grönlannin ensimmäisen viikinkisiirtokunnan 900-luvun lopulla. Erik nimesi Grönlannin sen vihreyden mukaan. Viikinkejä asui Grönlannissa monta sataa vuotta, kunnes Grönlannin ilmasto alkoi muuttua liian kylmäksi.

Viikinkien Islanti

Viikingit asuttivat ensimmäisenä Islannin. Islannin kieli onkin lähimpänä viikinkien puhumaa kieltä, ja monella islantilaisella on viikinkijuuria. Viikinkien perinne elää edelleen monin tavoin Islannissa, esimerkiksi tarinoissa salaperäisestä piilokansasta.

Viikinkien Islannissa asui pikkuruinen ja salaperäinen piilokansa.

Viikingit Pohjois-Amerikassa

Leif Onnekas Eriksson oli Erik Punaisen poika. Hän oli kuullut tarinoita lännessä sijaitsevasta maasta ja keräsi miehistön lähteäkseen kohti tuntemattomia maita. Leif löysi mukavan paikan ja jäi talveksi sinne. Leif keksi paikalle nimen Vinland (= viinimaa). Aluetta kutsutaan nykyään nimellä Newfoundland, ja sieltä on löytynyt viikinki-asutusten jäänteitä.

Viikinkien Irlanti ja Englanti

Viikingit perustivat siirtokuntia Orkneysaarille, Mansaarelle, Shetlantiin ja Irlantiin. Viikinkien vaikutus näkyy edelleen monissa alueen paikannimissä, esimerkiksi Yorkin kaupunki Englannissa oli viikinkien Jorvik. Myös englannin kielessä on monia viikingeiltä peräisin olevia lainasanoja, kuten knife (puukko).

VIKINKIEN VALTAKAUSI

Neuvokkaina kaupankävijöinä ja merimatkaajina viikingit kulkivat niin Bysantin valtakunnassa nykyisen Turkin alueella kuin myös Atlantin toisella puolen Pohjois-Amerikassa. Heidän säännöllisiä ryöstely- ja kaupankäyntialueitaan oli nykyisen Suomen ja Viron alueelta aina Kreikkaan ja Espanjaan saakka. Viikingit löysivät ja asuttivat myös Färsaaret, Grönlannin ja Islannin.

Norja

Norja oli monen viikingin kotimaa. Norjassa kerrottiin viikinkiajalla tarinoita aasoista ja vaaneista, mutta myös kristinusko alkoi levitä Norjaan jo varhain.

Viikinkien Tanska

Harald Sinihammas oli kuuluisa Tanskan ja Norjan viikinkikuningas. Harald Sinihammas rakennutti suuria kehälinnoituksia. Nykypäivän puhelimista tuttu Bluetooth on saanut nimensä Harald Sinihampaan mukaan, ja sen logossa voi nähdä Haraldin riimun.

Viikinkien Ranska

Rollo oli norjalainen viikinkisotajoukon johtaja, joka solmi rauhan ranskalaisen kuninkaan kanssa. Rollo lupasi olla enää sotimatta ranskalaisia vastaan ja sai joukkoineen palkinnoksi Normandian alueen Ranskan rannikolta. Näitä Ranskaan jääneitä viikinkejä alettiin kutsua normanneiksi.

Viikingit Bysantin valtakunnassa

Viikingit matkasivat kauppamatkoillaan aina kaukaiseen ja tarunhoitoiseen Bysantin valtakuntaan asti ja sen suureen kaupunkiin Konstantinopoliin, joka on nykyinen Turkin Istanbul. Osa viikinkisotureista jäi pysyvästi Bysantin keisarin vartiokaartiin töihin. Heitä kutsuttiin varjageiksi.

Viikinkien Ruotsi

Viikinkikulttuuri kukoisti Ruotsissa. Kerrotaan, että Vanhassa Uppsalassa Keski-Ruotsissa sijaitseva aikanaan mahtava viikinkijumalien temppeli. Temppelissä sanotaan olleen Thorin, Odinin ja Freyrin patsaat.

Viikinkien Venäjä

Rurik oli vanhoissa venäläisissä kronikoissa esiintynyt viikinki. Kerrotaan, että keskenään taistelleet slaavikansat pyysivät hänet ratkaisemaan riitojaan 800-luvulla. Pian Rurik ja hänen veljensä alkoivat hallita koko valtakuntaa. Viikinkejä kutsuttiin Venäjällä nimellä rus, josta myöhemmin ehkä tuli Venäjän valtakunnan nimi.

Viikinkien Särkland eli arabimaat

Viikingit kutsuivat nykyisen Lähi-idän aluetta Särklandiksi. Sieltä he ostivat erityisesti silkkiä.

**VANHAT
JUMALAT JA
OLENNOT**

Entisaikojen ihmiset uskoivat monenlaisiin jumaliin ja haltijaolentoihin, jotka toivat turvaa mutta saattoivat myös vaikeuttaa elämää. Suomalaisille ja karjalaisille erityisesti luonnon elementit ja niiden henget olivat tärkeä osa arkea. Uskomukset ja jumalat olivat monesti paikkaan sidottuja; lännessä ja idässä uskottiin erilaisiin asioihin. Uskomukset vähitellen sekoittuivat, kun ihmiset muuttivat ja olivat enemmän vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Ukon aseena oli **VASARA** tai **KIRVES**. Kirvestä tai vasaraa muistuttavia riipuksia ja esineitä on löydetty arkeologisissa kaivauksissa kaikkialta Pohjoismaista. Suomalaisten Ukko muistuttaakin skandinaavista Thor-jumalaa, jonka aseena oli niin ikään vasara.

UKKO YLIJUMALA

- Suomalaisten ja karjalaisten vanhin ja tärkein jumala eli ylijumala
 - Taivaan ja ilmojen hallitsija
 - Ase: vasara tai kirves

Ukko on suomalaisten vanhin jumala. Hän oli mahtava ilmojen herra, joka hallitsi taivasta, avaruutta, pilviä, kuuta ja tähtiä. Ukkoa kutsuttiin myös taivahan taatoksi, Ukko ylijumalaksi ja ilmojen jumalaksi. Hänen sanottiin olevan pilvien pitäjä ja hattaroiden hallitsija.

Suomalaiset pelkäsivät ja kunnioittivat Ukkoa, sillä hänen uskottiin olevan mahtavin kaikista olennoista. Ukkoa ei saanut suututtaa, vaan jokainen, joka halusi elää rauhallista ja onnellista elämää, muisti Ukkoa rukouksissaan nöyrin pyynnöin ja toivein.

Hädän tullen suomalaiset pyysivät Ukolta apua, uhrasivat saadakseen hyvän sadon ja juhlistivat jumalaansa Ukonvakka-juhliissa, joita järjestettiin kyläyhteisöissä. Ukon kaltaista jumalaa palvottiin Suomen lisäksi myös Karjalassa ja muualla itämerensuomalaisella alueella. Ennen kristinuskon saapumista juhannusta vietettiin Ukon juhlanä.

Ukolla oli puoliso, jota kutsuttiin Akaksi. Akka oli hedelmällisyyden jumalatar – maa-emo, jonka ansiosta vilja kasvoi ja ruoho viheriöi. Hän pystyi Ukon tavoin iskemään salamoita ja nostattamaan hirmuisen tuulen ja myräkän. Erään uskomuksen mukaan myrsky nousi, kun Ukko ja Akka rakastelivat keskenään: he loivat yhdessä sateen, jonka katsottiin olevan hyvä, hedelmällisyyttä lupaava enne maanviljelyä harjoittavalle kansalle.

ILMOJEN HALLITSIJA

Ukon ajateltiin asuvan taivaassa pilvien joukossa, liikkuvan taivaankannel-la kuun ja auringon kanssa tai jopa kannattelevan taivaanpalloa harteillaan. Ukko hallitsi pilviä ja pystyi saamaan aikaan ukonilman ja sateen.

Luonnonilmiöt olivat metsästä, vesistä ja maanviljelystä elantonsa saavalle kansalle tärkeitä ja ihmeellisiä voimia. Niitä kunnioitettiin, jotta ne olisivat suoneet ihmisille onnea, vaurautta ja hyvän elämän. Ukkoa pyydettiin avuksi myös silloin, kun valmistauduttiin taisteluun.

Suuttuessaan Ukko saattoi heitellä salamia maahan, halkaista puita ja aiheuttaa tulipaloja. Salamoita Ukko sai aikaiseksi iskemällä pilviä kirveellä, vasaralla tai miekalla. Ukonilman Ukko aiheutti kyntämällä kivistä peltoa ja puimalla viljaa. Vaikka Ukko oli ylijumala, hän ei ollut kaikkivaltias, vaan muut jumalolennot, haltijat ja henget hallitsivat omia alueitaan, kuten metsää ja vettä.

Iski tulta ilman Ukko,
Välkytteli Väinämöinen,
kolmella kokon sulalla.

SKVR 14

UKKO SYNNYTTÄÄ TULEN

Kerrotaan, että Ukko iski ensimmäisen tulikipinän kokkolinnun sulilla. Samanlaisia kykyjä on liitetty myös Kalevalasta tunnettuun Ilmariseen. Kokkolinnun sytyttämällä tulella poltettiin ensimmäinen kaski, ja paljaalle maalle viljeltiin ensimmäiset pellot. Vanhoissa tarinoissa ja uskomuksissa tulen hallitsijalla oli suuri mahti.

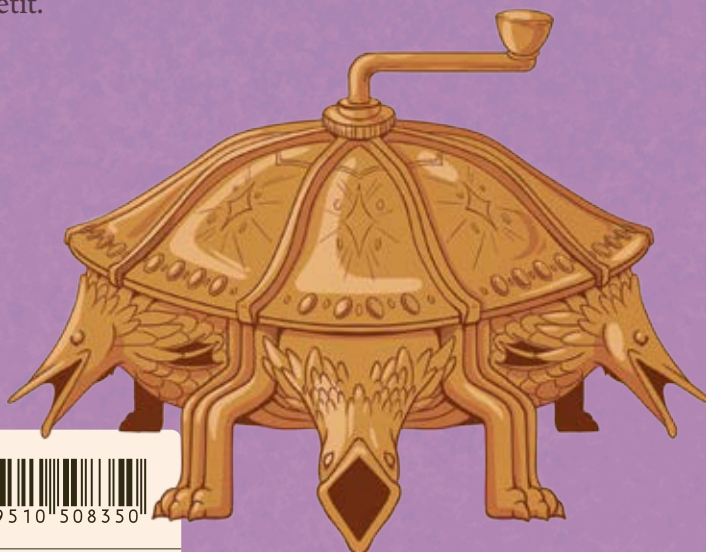
Toisen tarinan mukaan tuli syntyi, kun Ukko ampui nuolensa kiveen, josta syttyi kipinä. Tämän vuoksi savukvartsia kutsutaan ukonkiveksi, sillä sitä iskemällä voi saada aikaan kipinöitä.

Tuli oli entisaikojen ihmisille tärkeä elementti. Sitä pelättiin, koska vahtimatta jätetty tuli saattoi aiheuttaa vaarallisia tulipaloja, mutta se toi myös lämpöä ja turvaa. Monet uskoivat, että tulella tai tulipesällä eli uunilla tai takalla oli omat haltijansa, jotka pitivät huolta siitä, ettei tuli levinnyt tulipesästä taloon.

Uljas ensyklopedia jumalista ja taruolennoista

Keitä Pohjolassa ennen muinoin palvottiin? Mahtavien jumalien uskottiin hallitsevan metsiä, taivasta ja sääilmiöitä, sotia ja rakkautta. He antoivat sadon ja varjelivat luontoa, mutta saattoivat suuttuessaan viedä vastustajiltaan hengen mitä katalimmin keinoin.

Pohjolan taruja -kirja kertoo *Kalevalan*, *Eddan* ja kansanuskosten jumalista sekä tarunhohtoisista sankareista ja hurjapäisistä olennoista. Kiehtovat tarinat ovat kansatieteilijä **Jenna Kostetin** ja folkloristi **Karoliina Suoniemen** käsialaa. Kuvittaja **Anniina Lius** on tehnyt kirjan vaikuttavat jumalpotretit.

9 789510 508350

www.wsoy.fi

N29

ISBN 978-951-0-50835-0